

TA'LIM VA TARAQQIYOT

Ilmiy-uslubiy jurnali

2026-YIL MAXSUS SON (6-1)

Bosh muharrir: Namangan davlat pedagogika instituti rektori B.E.Xusanov
Mas'ul muharrir: Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektor M.R.Qodirxonov
Mas'ul muharrir o'rinbosari: Ilmiy tadqiqotlar, innovatsiyalar va ilmiy-pedagogik kadrlar tayyorlash bo'limi boshlig'i J.A.Yuldashev

TAHRIR HAY'ATI

Aniq va tabiiy fanlar: k.f.d., prof. Sh.Abdullayev, f-m.f.d., dots. R.Xakimov, k.f.d., prof. N.Vohidova, k.f.d., dots. M.Qodirxonov, b.f.d., dots. A.Batashov, f-m.f.n., dots., T.Abdullayev, p.f.n., dots. M.Eshnazarova, p.f.n., dots. G'.Nafasov, p.f.n., dots. M.Boltayeva.
Texnika fanlari: t.f.d., prof. A.Umarov, t.f.d., prof. A.Qayumov, PhD, dots. Sh.Xudoyqulov, PhD, dots. Abdunazarov.
Ijtimoiy-gumanitar fanlar: s.f.d., prof. T.Fayzullayev, tar.f.d., prof. A.Rasulov. f.f.d., prof. M.Ismoilov, i.f.d., dots. N.Sotivoldiyev, t.f.n., dots. A.Isoqboyev, f.f.n., dots. O.Mamatov, t.f.n., dots. Z.Haydarov, PhD. J.Yuldashev, PhD. A.Abdullayev.
Pedagogika fanlari: p.f.d., prof. B.Xodjayev, p.f.d., prof. X.Najmiddinova, p.f.d., prof. T.Ismoilov, p.f.d., prof. S.Abdullayev. p.f.d., prof., M.Y.Sobirova, p.f.d., prof., R.Zamilova, p.f.d., prof. Sh.Xujamberdiyeva, p.f.d., dost. M.Asqarova, PhD, dots. M.Asranboyeva.
Filologiya fanlari: fil.f.d., prof. N.Uluqov, fil.f.d., prof. H.Usmanova, f.f.d., dots. X.Shokirova, p.f.n., dots. S.Misirov, p.f.n., dots. Sh.Ubaydullayev, PhD, dots. P.Lutfullayev, PhD, dots. M.Yakubbayev.

Texnik muharrir: R. Tursunov

Tahririyat manzili: Namangan shahri, Uychi ko'chasi, 316-uy.

Pochta indeksi: 160136, **Faks:** (0369) 227-27-21,

Email: Info@namspi.uz

"Ta'lim va taraqqiyot" ilmiy-uslubiy jurnali elektron to'plam sifatida O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi (AOKA)ning 2022-yil 25-oktabrdagi № 045044 raqamli guvohnomasi asosida chop etiladi. Jurnal Oliy Attestatsiya komissiyasining 2024-yil 30-noyabrdagi (№ 364/5) yig'ilishi qaroriga asosan pedagogika fanlari bo'yicha falsafa fanlari doktori (PhD) va fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiya ishlari yuzasidan asosiy ilmiy natijalarini chop etish uchun tavsiya etilgan. UDK: 37, Xalqaro standartlashtirish raqami (ISSN): 2992-9008.

Maqolalarning ilmiy saviyasi va keltirilgan ma'lumotlar uchun mualliflar javobgar hisoblanadi.

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ ПОДГОТОВКИ СТУДЕНТОВ К ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В ИНКЛЮЗИВНОМ ОБРАЗОВАНИИ НА ОСНОВЕ КОРРЕКЦИОННОГО ПОДХОДА

Berdinazarova Muxlisa Beknazar qizi
email: berdinazarovamuxlisa01946@gmail.com

Аннотация. В статье рассматриваются педагогические условия подготовки студентов к деятельности в сфере инклюзивного образования на основе коррекционного подхода. Анализируются содержание инклюзивного образования, формирование профессиональных компетенций будущих педагогов, учет индивидуальных образовательных потребностей, применение адаптированных методов обучения и организация практической подготовки в высших образовательных учреждениях. Описываются организационно-педагогические, методические, психологические и практические условия, способствующие повышению профессиональной готовности студентов.

Ключевые слова: инклюзивное образование, коррекционный подход, будущий педагог, профессиональная компетентность, индивидуальные образовательные потребности, педагогические условия, дифференцированное обучение, специальная педагогика.

PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR PREPARING STUDENTS FOR INCLUSIVE EDUCATION ACTIVITIES BASED ON A CORRECTIVE APPROACH

Abstract. This article examines the pedagogical conditions for preparing students to work in inclusive education through a corrective approach. It discusses the content of inclusive education, the development of professional competencies among future teachers, consideration of individual educational needs, the use of adapted teaching methods, and the organization of practical training in higher education institutions. The article outlines organizational, pedagogical, methodological, psychological, and practical conditions that can strengthen students' professional readiness.

Keywords: inclusive education, corrective approach, future teacher, professional competence, individual educational needs, pedagogical conditions, differentiated instruction, special education.

KORREKSION YONDASHUV ASOSIDA TALABALARNI INKLYUZIV TA'LIM FAOLIYATIGA TAYYORLASHNING PEDAGOGIK SHART-SHAROITLARI

Annotatsiya: Mazkur maqolada korreksion yondashuv asosida talabalarni inklyuziv ta'lim faoliyatiga tayyorlashning pedagogik shart-sharoitlari yoritiladi. Inklyuziv ta'limning mazmuni, bo'lajak pedagoglarda zarur kasbiy kompetensiyalarni shakllantirish, individual ta'lim ehtiyojlarini hisobga olish, moslashtirilgan metodlardan foydalanish hamda oliy ta'lim muassasalarida amaliy tayyorgarlikni tashkil etish masalalari tahlil qilinadi. Shuningdek, talabalarining kasbiy tayyorgarligini kuchaytirishga xizmat qiluvchi tashkiliy-pedagogik, metodik, psixologik va amaliy shart-sharoitlar tavsiflanadi.

Kalit so'zlar: inklyuziv ta'lim, korreksion yondashuv, bo'lajak pedagog, kasbiy kompetensiya, individual ta'lim ehtiyoji, pedagogik shart-sharoit, differensial ta'lim, maxsus pedagogika.

Introduction

Today, one of the key tasks of the education system is to create conditions in which every child can access quality education while their individual abilities, needs, and developmental characteristics are taken into account. Inclusive education supports the equal participation of children with diverse educational needs in a common learning environment, enabling them to demonstrate their abilities and participate in social life. The effective organization of such an environment depends, above all, on teachers' professional preparation, attitudes, and practical competencies.

Preparing future teachers for inclusive education requires particular attention to the corrective approach. This approach focuses on identifying learners' developmental characteristics and individual educational needs, reducing barriers to learning, adapting educational content and methods, and developing each child's strengths. It does not define a child solely by their difficulties; rather, it emphasizes the child's potential, independence, and active participation in education.

The aim of this article is to identify the main pedagogical conditions for preparing students to work in inclusive education on the basis of a corrective approach and to develop recommendations for applying these conditions in the educational process.

Введение

Одной из важных задач современной системы образования является создание условий для получения каждым ребёнком качественного образования с учётом его индивидуальных возможностей, потребностей и особенностей развития. Инклюзивное образование поддерживает равноправное участие детей с различными образовательными потребностями в общей образовательной среде,

создавая возможности для раскрытия их способностей и социальной адаптации. Эффективная организация такой среды прежде всего зависит от профессиональной подготовки педагогов, их установок и практических компетенций.

При подготовке будущих педагогов к деятельности в инклюзивном образовании особое значение имеет коррекционный подход. Он предполагает выявление особенностей развития и индивидуальных образовательных потребностей обучающихся, снижение барьеров в обучении, адаптацию содержания и методов обучения, а также развитие сильных сторон каждого ребёнка. Данный подход не сводит ребёнка к имеющимся трудностям, а ориентируется на раскрытие его потенциала, самостоятельности и активного участия в образовательном процессе.

Цель статьи — определить основные педагогические условия подготовки студентов к деятельности в инклюзивном образовании на основе коррекционного подхода и разработать рекомендации по их применению в образовательном процессе.

Kirish

Bugungi kunda ta'lim tizimining muhim vazifalaridan biri har bir bolaning individual imkoniyatlari, ehtiyojlari va rivojlanish xususiyatlarini hisobga olgan holda sifatli ta'lim olishi uchun sharoit yaratishdan iborat. Inklyuziv ta'lim turli ta'lim ehtiyojlariga ega bo'lgan bolalarning umumiy ta'lim muhitida teng ishtirok etishi, o'z qobiliyatlarini namoyon qilishi va ijtimoiy hayotga moslashishini qo'llab-quvvatlaydi. Bunday ta'lim muhitini samarali tashkil etish esa, avvalo, pedagoglarning kasbiy tayyorgarligi, kasbiy pozitsiyasi va amaliy kompetensiyalariga bog'liq.

Bo'lajak pedagoglarni inklyuziv ta'lim faoliyatiga tayyorlash jarayonida korreksion yondashuv muhim o'rin tutadi. Mazkur yondashuv o'quvchilarning rivojlanish xususiyatlari va individual ta'lim ehtiyojlarini aniqlash, mavjud qiyinchiliklarni kamaytirishga ko'maklashish, ta'lim mazmuni va metodlarini moslashtirish hamda bolaning kuchli tomonlarini rivojlantirishga qaratiladi. Shu bilan birga, korreksion yondashuv bolani faqat kamchiliklari orqali baholashni emas, balki uning imkoniyatlari, mustaqilligi va ta'lim jarayonidagi faol ishtirokini qo'llab-quvvatlashni nazarda tutadi.

Maqolaning maqsadi — korreksion yondashuv asosida talabalarni inklyuziv ta'lim faoliyatiga tayyorlashning asosiy pedagogik shart-sharoitlarini aniqlash va ularni ta'lim jarayonida qo'llash bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqish.

Korreksion yondashuvning nazariy asoslari

Korreksion yondashuv pedagogik jarayonda o'quvchilarning rivojlanishidagi individual farqlarni e'tiborga olish, ta'limdagi to'siqlarni kamaytirish va zarur pedagogik yordamni tashkil etishga asoslanadi. Inklyuziv ta'lim sharoitida bu yondashuv bolaning ehtiyojlarini o'rganish, o'quv materialini moslashtirish, turli usul va vositalardan foydalanish, ijobiy ijtimoiy munosabatlarni rivojlantirish hamda ta'lim natijalarini muntazam kuzatib borishni qamrab oladi.

Korreksion ishlar faqat alohida mashg'ulotlar bilan cheklanmaydi. Ular kundalik dars faoliyatiga, sinfni boshqarishga, o'quv topshiriqlarini taqdim etishga va baholash jarayoniga ham integratsiya qilinishi mumkin. Masalan, topshiriqlarni bosqichlarga ajratish, ko'rgazmali vositalardan foydalanish, qo'shimcha vaqt berish, muqobil javob shakllarini taklif qilish va tengdoshlar ko'magini yo'lga qo'yish o'quvchining ta'limda faol qatnashishiga yordam beradi.

Bo'lajak o'qituvchi inklyuziv ta'limda ishlash uchun nafaqat nazariy bilimlarga, balki o'quvchilarning ehtiyojlarini kuzatish, moslashuvchan qaror qabul qilish, ota-onalar va mutaxassislar bilan hamkorlik qilish, maxfiylik va bolaning qadr-qimmatini hurmat qilish ko'nikmalariga ham ega bo'lishi lozim.

Talabalarni inklyuziv ta'lim faoliyatiga tayyorlashning pedagogik shart-sharoitlari

1. Mazmuniy va nazariy tayyorgarlikni ta'minlash. Oliy ta'lim dasturlarida inklyuziv ta'lim, maxsus pedagogika, rivojlanish psixologiyasi, differensial ta'lim, universal ta'lim dizayni va pedagogik diagnostika masalalariga yetarli o'rin ajratilishi zarur. Talabalar turli ehtiyojlarga ega o'quvchilar bilan ishlashning huquqiy, axloqiy va pedagogik asoslarini o'zlashtirishlari kerak. Nazariy bilimlar aniq pedagogik vaziyatlar bilan bog'lab o'rgatilgandagina ularning amaliy ahamiyati ortadi.

2. Ijobiy qadriyatlar va inklyuziv munosabatni shakllantirish. Talabalarda har bir bolaning ta'lim olish huquqiga hurmat, bag'rikenglik, empatiya, kamsitishga qarshi munosabat va kasbiy mas'uliyatni rivojlantirish muhimdir. Buning uchun muammoli vaziyatlarni muhokama qilish, refleksiv topshiriqlar, keyslar va guruhviy munozaralardan foydalanish mumkin. Talabalar o'z qarashlarini tahlil qilish va stereotiplarni anglash imkoniga ega bo'lishlari lozim.

3. Amaliy tayyorgarlik va pedagogik tajribani tashkil etish. Talabalar inklyuziv ta'limni amalga oshirayotgan maktablarda kuzatuv, amaliyot, mikroo'qitish va darslarni loyihalash faoliyatida qatnashishlari kerak. Amaliy mashg'ulotlarda individual ta'lim maqsadlarini belgilash, moslashtirilgan topshiriqlar tuzish, sinfdagi o'zaro hamkorlikni boshqarish va o'quvchi rivojlanishini kuzatish ko'nikmalari shakllantiriladi.

Amaliyotdan keyingi tahlil va mentor fikr-mulohazalari tajribani mustahkamlashga xizmat qiladi.

4. Moslashuvchan metodik ta'minotni yaratish. Ta'lim jarayonida vizual materiallar, audio va matnli resurslar, amaliy topshiriqlar, interfaol metodlar hamda axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan maqsadga muvofiq foydalanish lozim. O'quv materiallari turli shakllarda taqdim etilishi, o'quvchilar esa o'z bilimini namoyish etishning maqbul usulini tanlash imkoniga ega bo'lishi kerak. Metodik moslashtirish o'quv maqsadlarini asossiz pasaytirish emas, balki ularga erishish uchun qulay yo'llarni yaratishdir.

5. Psixologik-pedagogik qo'llab-quvvatlashni yo'lga qo'yish. Talabalarning inklyuziv sinf bilan ishlashga bo'lgan ishonchini oshirish, kasbiy qiyinchiliklarni tahlil qilish va hissiy zo'riqishning oldini olish uchun maslahat, mentorlik va refleksiya tizimi zarur. Pedagogik oliy ta'lim muassasalarida psixologlar, maxsus pedagoglar va tajribali o'qituvchilar ishtirokidagi seminarlar hamda amaliy treninglarni tashkil etish maqsadga muvofiq.

6. Fanlararo va jamoaviy hamkorlikni rivojlantirish. Inklyuziv ta'lim samaradorligi ko'pincha o'qituvchi, maxsus pedagog, psixolog, logoped, rahbariyat va ota-onalar o'rtasidagi hamkorlikka bog'liq. Shu sababli talabalar jamoaviy rejalashtirish, o'zaro maslahatlashish, vazifalarni taqsimlash va oilalar bilan hurmatga asoslangan muloqot olib borish usullarini o'rganishlari lozim. Hamkorlikda qaror qabul qilish bolaning ehtiyojlarini har tomonlama hisobga olishga yordam beradi.

7. Diagnostika, monitoring va refleksiyani ta'minlash. Talabalar o'quvchining rivojlanishi va ta'limdagi ishtirokini muntazam kuzatish, olingan ma'lumotlarni ehtiyotkorlik bilan tahlil qilish va ta'lim strategiyasini zaruratga ko'ra o'zgartirish ko'nikmalarini egallashlari kerak. Baholash jarayoni bolaning qiyinchiliklarini qayd etish bilangina cheklanmasdan, uning yutuqlari, kuchli jihatlari va rivojlanish dinamikasini ham ko'rsatishi lozim. O'z faoliyatini tahlil qilish esa bo'lajak pedagogning kasbiy o'sishini ta'minlaydi.

Pedagogik shart-sharoitlarni amalga oshirish mexanizmlari

Yuqoridagi shart-sharoitlarni amaliyotga joriy etishda oliy ta'lim muassasasi o'quv dasturlari, amaliyot bazalari va metodik xizmat faoliyatini o'zaro muvofiqlashtirishi zarur. Birinchi bosqichda talabalarning inklyuziv ta'limga oid boshlang'ich bilimlari va munosabatlari aniqlanadi. Keyingi bosqichda nazariy mashg'ulotlar, keys-stadi, rolli o'yinlar va metodik loyihalar orqali kasbiy bilim hamda ko'nikmalar rivojlantiriladi. So'ngra talabalar pedagogik amaliyot davomida o'zlashtirgan usullarini real yoki modellashirilgan vaziyatlarda sinab ko'radilar.

Jarayonning samaradorligini baholash uchun bilim, amaliy ko'nikma, kasbiy munosabat va refleksiya ko'rsatkichlaridan foydalanish mumkin. Jumladan, talabaning individual ehtiyojlarni hisobga olgan dars rejasini tuza olishi, moslashtirilgan topshiriqlar ishlab chiqishi, hamkorlikni tashkil etishi va o'z qarorlarini pedagogik jihatdan asoslay olishi muhim mezonlar hisoblanadi. Baholash bir martalik sinov bilan cheklanmay, muntazam kuzatuv, portfolio, amaliy topshiriqlar va mentor xulosalarini ham qamrab olishi maqsadga muvofiq.

Shuningdek, ta'lim muassasalarida inklyuziv amaliyot uchun zarur resurslar, qulay jismoniy muhit, moslashtirilgan o'quv materiallari va mutaxassislar bilan maslahatlashish imkoniyatlari mavjud bo'lishi lozim. Pedagogik shart-sharoitlar o'zaro bog'liq holda tashkil etilgandagina talabalarni inklyuziv ta'lim faoliyatiga tayyorlash uzluksiz va izchil tus oladi.

Xulosa

Korreksion yondashuv asosida talabalarni inklyuziv ta'lim faoliyatiga tayyorlash ko'p qirrali pedagogik jarayon bo'lib, u nazariy bilim, amaliy ko'nikma, kasbiy qadriyat va refleksiv faoliyatning birligini talab etadi. Ushbu jarayonning muvaffaqiyati o'quv dasturlarining mazmuni, moslashuvchan metodik ta'minot, amaliyotning sifatli tashkil etilishi, psixologik qo'llab-quvvatlash va fanlararo hamkorlikka bevosita bog'liq.

Shunday qilib, oliy ta'lim muassasalarida inklyuziv ta'limga oid maxsus modullarni takomillashtirish, pedagogik amaliyot imkoniyatlarini kengaytirish, mentorlik tizimini rivojlantirish va talabalarning kasbiy kompetensiyalarini muntazam baholash tavsiya etiladi. Eng muhimi, korreksion yondashuv bolaning qiyinchiliklarini bartaraf etish bilan bir qatorda, uning salohiyatini ochish, mustaqilligini qo'llab-quvvatlash va ta'lim jarayonida teng ishtirok etishiga imkon yaratishga xizmat qilishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi. "Ta'lim to'g'risida" gi Qonun. O'RQ-637, 2020-yil 23-sentabr.
2. O'zbekiston Respublikasi. "Nogironligi bo'lgan shaxslarning huquqlari to'g'risida" gi Qonun. O'RQ-641, 2020-yil 15-oktabr.
3. United Nations. Convention on the Rights of Persons with Disabilities. New York: United Nations, 2006.
4. UNESCO. A Guide for Ensuring Inclusion and Equity in Education. Paris: UNESCO, 2017.
5. UNESCO. Global Education Monitoring Report 2020: Inclusion and Education—All Means All. Paris: UNESCO, 2020.

6. Booth, T., Ainscow, M. Index for Inclusion: Developing Learning and Participation in Schools. Bristol: Centre for Studies on Inclusive Education, 2011.